

**NOI “CONTRIBUȚII LA ISTORIA SPAȚIULUI PRUTO-NISTRILAN
ÎN EPOCA EVULUI MEDIU TIMPURIU
SEC. V-VII D. CHR.” DE IGOR CORMAN**

Lucrarea semnată de Ig. Corman, “Contribuții la istoria spațiului Pruto-Nistriean în epoca evului mediu timpuriu. sec. V-VII d. Chr.” a fost editată în cadrul seriei științifice a editurii Cartdidact “Basarabica” sub nr.1, Chișinău, 1998, și include 220 p.+2 tabele+5 diagrame+89+13 hărți.

Tema propusă de autor spre cercetare constituie una din problemele de importanță deosebită pentru definirea proceselor etnodemografice și socio-economice din Europa de Sud-Est în general și teritoriului de locuire a poporului român în particular. După o calmitate relativă, stabilită odată cu constituirea și evoluția culturii Sântana de Mureș – Cernjahov, afectată periodic de atacurile de pradă a diverselor triburi de origine sarmată, are loc evenimentul cunoscut sub numele de “invazia hunică”, care pe lângă distrugerile materiale arheologice documentate prin dispariția lentă a culturii Sântana de Mureș – Cernjahov în calitate de cultură arheologică a provocat și puternice mișcări de populație.

Studierea evenimentelor de ordin demografic din sec. V-VII d. Chr. de către reprezentanții istoriografiei sovietice n-a implicat și problema dispersării din cadrul variantelor regionale a culturii Sântana de Mureș – Cernjahov a diverselor ei componente etnice.

După dispariția acestei unități cultural-materiale ca urmare directă a “impactului hunic”, conform istoriografiei sovietice, în spațiul dintre Nistru și Prut se formează un hiatus cultural-demografic, o depopulare a regiunii. Astfel, apărea problema secolelor V-VI d. Chr., care poate fi numită convențional “hiatus B” (prin “hiatus A” se subînțelege teza expusă de reprezentanții aceleiași școli, privind lipsa comunităților de agricultori în acest spațiu în sec. VI-V î. Chr.). Importanța acestui “hiatus B” în istoriografia sovietică este lesne de înțeles, el a fost determinat de necesitatea pregătirii terenului pentru apariția pe arena istorică a valului de migrație slav și la acest capitol ideile expuse erau pe cât de laconice pe atât de categorice.

Noua apariție editorială privind istoria sec. V-VII d. Chr. a fost cauzată în primul rând de creșterea numărului descoperirilor arheologice din perioada respectivă cât și de polarizarea părerilor în istoriografie: monumentele acestei perioade fiind atribuite ori triburilor slavilor ori unei populații romanice.

La capitolul istoric investigațiilor arheologice, deși autorul n-o face, s-ar putea defini trei etape:

- sfârșitul anilor ‘40 – mijlocul anilor ‘60 – au fost cartografiate primele monumente din perioada evului mediu timpuriu, și s-a pus începutul studiului lor prin săpături arheologice de către savanți de la Moscova, Kiev, Cernăuți etc.

- sfârșitul anilor ‘60 – sfârșitul anilor ‘80 – perioada de timp în care au avut loc cercetări arheologice intensive, cu puternice suporturi financiare din partea statului, pe întreg teritoriul dintre Prut și Nistru sub conducerea G.F. Cebotarenko, O.M. Prichodnjuk, I.A. Rafalovici, I.I. Rusanova, N.P. Tel’nov, B.A. Timoșčjuk,

L.V. Vaculenکو etc.; a fost îmbogățită harta monumentelor arheologice, s-a reușit alcătuirea un nou repertoriu; în baza obiectelor sigur databile au fost delimitate din mulțimea de monumente din sec. V-IX d. Chr., monumentele cu strat de cultură din secolele V-VII d. Chr. Lucrarea de referință din această perioadă este "Slavjane VI-IX vv. v Moldavii" de I.A. Rafalovici, editată în 1972.

- începutul anilor '90 corespund celei de-a treia etapă a investigațiilor, perioadă puternic marcată de modificarea realităților politice, social-economice și culturale din societate, care au determinat acutizarea discuțiilor privind apartenența etnică a monumentelor, dar în același timp o criză investigațională atât din punct de vedere practic, limitându-se considerabil numărul periegezelor și monumentelor supuse cercetării prin campanii arheologice, cât și din punct de vedere teoretic a valorificării materialului colectat, valorificare ce s-a limitat la scrierea rapoartelor de săpătură ori a concluziilor preliminare despre un anumit monument.

Cartea debutează cu o scurtă introducere urmată de cinci compartimente: *Așezări* (p. 9-29); *Inventarul așezărilor* (p. 30-73); *Atribuirea cronologică și etnică a așezărilor* (p. 74-81); *Necropole și morminte izolate* (p. 82-97); *Descoperiri monetare* (p. 98-99), bine structurate în mai multe subdiviziuni, iar în unele cazuri definite și unele componente mult mai mici, ele cuprind totalitatea descoperirilor din sec. V-VII d. Chr. din spațiul dintre Prut și Nistru, cunoscute către anul 1997 (locuințe; anexe gospodărești; instalații pentru foc; gropi de provizii; obiecte confecționate din diverse materiale: metal, sticlă, piatră, os și lut; ceramică; oase de animale; înmormântări și descoperiri monetare).

Textul propriu zis se încheie cu o *Încercare de interpretare arheologică* (p. 100-113) și o *Încheiere* (p. 114-119), urmate de traducerea încheierii în limbile germană și rusă, ce face utilă această lucrare și specialiștilor de peste hotarele țării, în ajutorul cărora au fost incluse și echivalentele în alte limbi a toponimelor întâlnite în lucrare. Un interes aparte prezintă încercarea autorului de a reconstitui evenimentele istorice în baza izvoarelor scrise, corelându-le cu cele arheologice. Definind originea etnică a populației (ori populațiilor?) care au lăsat aceste monumente, autorul aderă la teoria care presupune mai multe variante a culturii Sântana de Mureș - Cernjahov, susținând teza că nu există dovezi de părăsire totală a acestui spațiu de populație supusă unui anumit grad de influență din partea romanilor în perioada precedentă. În sec. V-VII d. Chr. această populație era suprapusă de o aristocrație alană, cunoscută în izvoare sub numele de anți. Atât anții, iar apoi și sclavinii sunt incluși de autor la popoarele nomade, între care, deși unele izvoare (Procopius din Caesarea) nu le deosebesc prin limbă și port, etc, bizantinii întotdeauna au făcut o distincție clară. Reieșind din lipsa în izvoarele timpului a termenului de slavi, autorul crede prematură utilizarea acestui etnonim referitor la secolele V-VII d. Chr. și propune utilizarea celui de sclavini, cât despre slavi în spațiul dintre Nistru și Prut se poate de vorbit cu certitudine doar din sec. IX d. Chr.

Problema dulebilor este foarte puțin studiată în istoriografie, în primul rând din lipsă de izvoare, și de aceea a face concluzii fără anumite echivocuri la

momentul dat este imposibil. Fără a nega ideea expusă în lucrare precum că aceste populații intrau în cadrul uniunii avarilor, totuși reieșind din informațiile lui Nestor, se pare că localizarea dulebilor între Prut și Nistru este o realitate mult mai târzie evenimentelor de la frontiera sec. VI-VII d. Chr. Credem că are dreptate Ig. Corman când presupune că triburile tiverților ar fi grupuri de populație care au locuit teritoriul supus studiului în perioada premărgătoare primelor apariții a acestui termen în izvoare și în procesul formării ca unitate etnică deosebită nu au avut tangențe cu triburile de origine slavă.

Reieșind din imposibilitatea de a defini originea etnică a populațiilor ce au lăsat monumentele din sec. V-VII în baza materialelor arheologice, autorul utilizează metoda retrospecției de reconstruire a evenimentelor, dovedind că aceste monumente se încadrează în calitate de parte componentă între perioadele anterioară și direct următoare. Elementele eterogene se observă mai bine în ritul și ritualurile funerare. Coexistența triburilor de diversă origine etnică și cu un nivel diferit de dezvoltare a determinat continuarea procesului de uniformizare a culturii materiale, proces început odată cu formarea culturii Sântana de Mureș - Cernjahov și care a cuprins spații foarte mari în regiunea limesului roman.

Situația complicată din punct de vedere politic, social, economic și etnic și-a găsit reflectare și în descoperirile monetare. Dacă la sfârșitul sec. IV - începutul sec. V d. Chr. prevalează mai mult monedele confecționate din aur, apoi pentru următoarele două secole sunt caracteristice în exclusivitate monedele de bronz, numărul cărora crește simțitor față de descoperirile din perioada precedentă. Acestei perioade revenindu-i o intensificare a relațiilor cu lumea bizantină.

Lucrarea este însoțită de un *Repertoriul exhaustiv al descoperirilor* (p. 132-158) și *Anexe* (p. 159-290). Repertoriul conține localizarea monumentului, istoricul descoperirilor și principalele descoperiri de pe monument, urmate de bibliografia respectivă. La acest capitol este necesar de adăugat și așezarea Măscăuți - Livada boierului (r. Criuleni), a 185-lea în spațiul dintre Nistru și Prut din sec. V-VII d. Chr., recent descoperit.

Printr-o tratare științifică și idei originale lucrarea, reflectă stadiul actual al cercetării, reușind o imagine de ansamblu asupra principalelor fenomene cultural-istorice a sec. V-VII d. Chr. în spațiul dintre Prut și Nistru.

Sergiu MATVEEV